

Nikolaj Frobenius

Eddy Waumans

In Nikolaj Frobenius' (1965) roman Latours katalog (1996) ontmoeten we de beruchte markies de Sade. Hij is echter niet de centrale figuur van deze, in het midden van de achttiende eeuw gesitueerde roman. Dat is Latour Martin Quiros, zoon van Bon-Bon Quiros, een geldwoekeraarster uit Honfleur, en zowat de lelijkste vrouw van heel Frankrijk. Zij en haar zoon worden door het overgrote deel van het kuststadje uitgespuwd. Latour komt toevallig in contact met de taxidermist Monsieur Léopold en houdt daar een fascinatie voor

anatomie aan over.

Wanneer Bob-Bon na een korte en hevige ziekte overlijdt, vindt Latour een lijstje met namen van schuldenaars uit Parijs en komt dan tot de nogal merkwaardige conclusie dat die verantwoordelijk zijn voor de dood van zijn moeder. Hij vertrekt naar Parijs om wraak te nemen, iets wat hij uitstekend zal kunnen combineren met zijn interesse voor anatomie. Latour bezit namelijk een bijzonder merkwaardig lichamelijke kenmerk: een totaal onvermogen om fysieke pijn te voelen. Bij de dissectie van zijn slachtoffers gaat hij op zoek naar het hersendeel dat voor het pijngevoel verantwoordelijk is. Dat is waar de titel van de roman naar verwijst:

Jeg har funnet organene for hukommelse og språkevne. Stolthet, etteraping og bestemtthet. Jeg har funnet senteret for religiøse følelser. Men det er meget som mangler. Jeg vil lage en fullstendig katalog over menneskehjernens deler. Jeg vil bli en stor anatom.

Jeg finner ikke organet for smerte.

Jeg er blitt enig med meg selv. Jeg kommer ikke til å finne smertesenteret før jeg har kartlagt og katalogisert hele hjernen. ¹ (126)

Latour wordt De Sades lakei en bezit net als de schrijver totaal geen moreel besef:

*Et mord er ikke annet enn en tjeneste for naturen. En tjeneste sterke mennesker gjør for Moder Natur, simpelthen fordi de er sterke. For sterke mennesker er **ødeleggelsen** en **nytelse**. Andres smerte gir livet mening. Slik er det bare.* ² (88)

eliminerings; genot

Het is natuurlijk erg verleidelijk om parallellen te trekken tussen dit gruwelsprookje³ en

¹ Ik heb het orgaan voor geheugen en spraak gevonden, en die van trots, imitatie en doelbewustheid. En ik heb het centrum voor religieuze gevoelens kunnen lokaliseren. Maar het meeste ontbreekt nog. Ik moet een volledige catalogus maken van alle onderdelen van de menselijke hersenen, want ik wil een groot anatoom worden. En er is mij nog iets duidelijk geworden: ik zal het pijncentrum pas vinden als ik de hersenen geheel in kaart heb gebracht en gecatalogiseerd. (139) (vert. Janke Klok en Annemarie Smit)

² Deze passage staat niet in de Nederlandse vertaling.

³ Zie bijvoorbeeld de eerste zin: *En gang for mange år siden bodde det i den lille havnebyen Honfleur, på Normandiekysten, en kvinne som var meget stygg* (9) – Vele jaren geleden leefde er aan de kust van Normandië, in het havenplaatsje Honfleur, een vrouw die erg lelijk was." (5) (vert. Janke Klok en Annemarie Smit). Latours katalog roept soms ook herinneringen op aan Patrick Süskinds Das Parfum, die Geschichte eines Mörders (1986), ook gesitueerd in de

achttiende eeuw en met een hoofdfiguur (Jean-Baptiste Grenouille) die ook iets essentieels menselijk mist (een eigen geur) en in zij obsessieve zoektocht naar het ultieme parfum een massamoordenaar wordt.

onze tijd. Bob-Bon Quiros' geldzucht staat dan voor de tirannie van de aandeelhouders die winst willen en geen aandacht hebben voor de sociale gevolgen van hun eis:

Gjeldsbrevene flot utover bordet. Lånevilkår. Renter. Signaturer. Tiden og regnstykkets enhet. Profittens prinsipp. Ofte satt hun og Goupils i beregnende møter langt utover natten. Og still heten plaget henne ikke lenger. Hun kjente en selsom glede når hun tenkte på pengene hun tjente. Låntagerne bekymret henne ikke. Deres nød brød hun seg ikke om. ⁴ (14-15)

En zoals Latour zelf geen pijn kan voelen, wordt dat ook voor de moderne mens moeilijk, afgestompt als hij wordt door de overkill van reëel en fictief geweld die hij via de media te verduren krijgt:

Latours katalog explores our inability to feel the pain of other human beings. Violence and evil are so commonplace that we have developed a moral numbness to an ethical distance from the sufferings of others. The lack of sympathetic understanding for others' pain is a modern condition; physical torture has become an abstract category.

Wanneer politie-inspecteur Ramon de Sades vrouw een verhaal van haar echtgenoot laat lezen gebeurt het volgende:

Han hadde ventet at hun skulle bli sjokkeert og ulykkelig, men hun leste sidene med stor ro. Da hun la dem fra seg, komp hun bare med noen litterære kommentarer, og påpekte den grammatikalske unøyaktigheten. Ramon forklarte henne at han trodde Sade hadde vært vitne til et mord, men hun bare trakk på skuldrene. ⁵ (178)

Ook de verdediging van de Sade klinkt "modern" in de oren:

Jeg har tenkt ut det meste innenfor libertinasje, men jeg har ikke praktisert alt jeg har tenkt. Det er en forutsetning for å dikte, inspektør, at man klarer å skille mellom fortellingen og virkeligheten. Jeg har aldri vært noen engel. Men forbrytelsene mine er lattelig små sammenlignet med de som blir utført hver eneste time på døgnet av de som styrer og steller her i landet. ⁶ (176)

Ten slotte is de achttiende eeuw ook de eeuw van de verlichting met haar ongebreidelde

⁴ De tafel lag bezaaid met schuldbrieven. Leenvoorwaarden. Rente tarieven. Handtekeningen. Termijnen en berekeningen. Het profijtbeginsel. Vaak zat ze tot diep in de nacht samen met Goupils de leningen te bespreken. Ze had geen last meer van de stilte. Wanneer ze dacht aan het geld dat ze verdiende, voelde ze een zeldzame vreugde. Het lot van de schuldenaars trok ze zich niet aan. (13) (vert. Janke Klok en Annemarie Smit)

⁵ Hij had verwacht dat ze gechoqueerd en gekwetst zou zijn maar ze las de bladzijden heel rustig door. Toen ze het verhaal neerlegde, maakte ze alleen een paar literaire aanmerkingen en wees ze op een grammaticale inconsequentie. Ramon legde haar uit dat hij dacht dat haar echtgenoot getuige was geweest van een moord, maar ze trok slechts onverschillig haar schouders op. (195) (vert. Janke Klok en Annemarie Smit)

⁶ Als libertijn heb ik een levendige fantasie getoond, maar dat wil niet zeggen dat ik alles wat ik bedacht heb ook in de praktijk heb gebracht. Om te kunnen schrijven, inspecteur, moet men onderscheid kunnen maken tussen verhaal en werkelijkheid. Ik ben nooit een engel geweest. Maar vergeleken met wat de leiding en het bestuur van dit land ieder uur van de dag uitvoeren, zijn mijn overtredingen belachelijk klein. (193) (vert. Janke Klok en Annemarie Smit)

geloof in de empirie en de wetenschappelijke verklaarbaarheid van alles. Bij het bestuderen van een boek van Vesalius constateert Latour:

Bak den pene huden var alle mennesker inviklede monstre, fabelaktige maskiner. ⁷ (61)

Hij werkt zelf een tijd (onder een valse naam) bij Rouche Foucault, de theoreticus van de "kranio-teori", de voorloper van de frenologie of hoe wetenschap uiteindelijk dan toch geen wetenschap blijkt te zijn...⁸

Latours katalog stond nummer 15 op de lijst "25 beste norske romanene og novellesamlingene utgitt mellom 1981 og 2006" van een Noorse vakjury die in Dagbladet werd gepubliceerd.

Nikolaj Frobenius, Latours katalog, Oslo (Gyldendal), 1997², ISBN 978-82-05-24759-8

Nikolaj Frobenius, De catalogus van Latour, vertaald door Janke Klok en Annemarie Smit, Amsterdam (Ambo), 1998, ISBN 90-263-1469-8

Terje Stemland, "Nikolaj Frobenius – Researcher of Our Night Sides", Norwegian Literature 1977, blz. 55

De lijst van "25 beste norske romanene og novellesamlingene utgitt mellom 1981 og 2006" is te vinden op <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/08/16/474104.html>

⁷ Onder hun mooie huid waren alle mensen ingewikkelde patronen, fabelachtige machines. (68) (vert. Janke Klok en Annemarie Smit)

⁸ Ook in Süskinds roman komt een bizarre pseudo-wetenschapper voor: de markies de la Taillade-Espinasse.